

एन संख्या : ०५/०७७/०७८

प्रतापपुर गाउँपालिकाको शिक्षा ऐन, २०७७

सभाबाट स्वीकृत मिति: २०७७/१०/०७

प्रतापपुर गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
नवलपरासी (व.सु.प.)
लुम्बिनी प्रदेशनेपाल ,

Signature

प्रतापपुर गाउँपालिकाको शिक्षा ऐन, २०७७

लुम्बिनी प्रदेश नवलपरासी जिल्ला(ब.सु.प.) मा अवस्थित प्रतापपुर गाउँपालिकाले देश र समाजको सर्वपक्षीय विकास र संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन व्यवस्थाको सुदृढिकरणका लागि नागरिकहरुमा सदाचार सहिष्णुता, नैतिकता र मानवीय मूल्यको प्रबर्द्धन गर्न तथा सीपयुक्त, परिश्रमी, सिर्जनशिल र प्रतिस्पर्धी क्षमता भएका योग्य नागरिक तयार गर्नको लागि यस प्रतापपुर गाउँपालिकामा स्थापना हुने र यो ऐन प्रारम्भ हुनु भन्दा अधि स्थापना भई संचालन भइरहेका विद्यालयहरुलाई व्यवस्थित गरी गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्ने शैक्षिक संस्थाका रूपमा विकसित गर्न वाञ्छनीय भएकोले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४, को दफा, १०२ को उपदफा (१) बमोजिम यस गाउँपालिकाको गाउँसभाले यो ऐन बनाएको छ ।

परिच्छेद - १

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ

(१) यस ऐनको नाम “प्रतापपुर गाउँपालिकाको शिक्षा ऐन, २०७७” रहेको छ ।

(२) यो ऐन प्रतापपुर गाउँपालिका क्षेत्र भित्र लागु हुनेछ ।

(३) यो ऐन स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशित भए पश्चात लागु हुनेछ ।

२. परिभाषा :

विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,

(क) “आधारभूत शिक्षा” भन्नाले प्रारम्भिक बाल शिक्षा देखि कक्षा आठ सम्म दिइने शिक्षा सम्झनु पर्छ ।

।

(ख) “आधारभूत पहिलो तह” भन्नाले कक्षा एक देखि कक्षा पाँचसम्म दिइने शिक्षा सम्झनु पर्छ ।

(ग) “आधारभूत दोस्रो तह” भन्नाले कक्षा द देखि कक्षा द सम्म दिइने शिक्षा सम्झनु पर्छ ।

(घ) “माध्यमिक तह” भन्नाले कक्षा नौ देखि कक्षा बाह सम्म दिइने शिक्षा सम्झनु पर्छ ।

(ङ) “विद्यालय शिक्षा” भन्नाले शिशु कक्षा देखि कक्षा बाह सम्म दिइने शिक्षा सम्झनु पर्छ ।

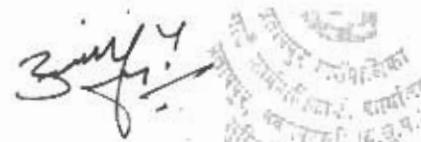
(च) “गाउँपालिका” भन्नाले प्रतापपुर गाउँपालिका सम्झनु पर्छ ।

(छ) “कार्यपालिका” भन्नाले प्रतापपुर गाउँ कार्यपालिका सम्झनु पर्छ ।

(ज) “गाउँसभा” भन्नाले नवलपरासी जिल्लाको प्रतापपुर गाउँपालिकाको गाउँसभालाई सम्झनुपर्छ ।

- ३५/१
- (झ) "विशेष शिक्षा" भन्नाले दृष्टिविहिन, बहिरा, अटिज्म, बौद्धिक अपाङ्गता, सुस्तश्वाण वा अति अशक्त शारीरिक अपाङ्गता भएका बालबालिकालाई दिइने विशेष व्यवस्थापन सहितको शिक्षा सम्झनु पर्छ ।
- (ज) "प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा" भन्नाले प्राविधिक ज्ञान सीप तथा विषयवस्तुको सिकाई गरी प्रविधि र व्यवसायको शिक्षा प्रदान गर्न कक्षा नौ देखि कक्षा बाह सम्म अध्यापन गराइने शिक्षालाई सम्झनु पर्छ ।
- (ट) "सामुदायिक विद्यालय" भन्नाले समुदायको पहलमा स्थापना गरिएको नाफा नकमाउने प्रकृतिको नेपाल सरकार र प्रतापपुर गाउँपालिकाबाट नियमित रूपमा अनुदान पाउने गरी अनुमति वा स्वीकृति प्राप्त विद्यालय सम्झनुपर्छ ।
- (ठ) "संस्थागत विद्यालय" भन्नाले निजी पहलमा स्थापना गरिएका नेपाल सरकारबाट नियमित रूपमा अनुदान नपाउने गरी अनुमति वा स्वीकृति प्राप्त विद्यालय सम्झनु पर्छ ।
- (ड) "अभिभावक" भन्नाले विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीको अभिभावक भनी अभिलेखमा उल्लेख भएको व्यक्ति सम्झनु पर्दछ । सो शब्दले विद्यार्थीका बुवा, आमा, बाजे, बज्यै तथा अभिभावक नभएका विद्यार्थीको हकमा संरक्षकत्व प्रदान गर्ने व्यक्तिलाई समेत जनाउँछ ।
- (ढ) "शिक्षक" भन्नाले विद्यालयमा शिक्षण सिकाई गर्न नियुक्त अध्यापक सम्झनुपर्छ ।
- (ण) "प्रधानाध्यापक" भन्नाले विद्यालयको शैक्षिक, प्रशासनिक, आर्थिक र व्यवस्थापकीय जिम्मेवारी तोकिएको अध्यापक सम्झनुपर्दछ ।
- (त) "कर्मचारी" भन्नाले सामुदायिक विद्यालयमा कार्यरत शिक्षक बाहेकका अन्य कर्मचारी सम्झनु पर्छ ।
- (थ) "तोकिएको" वा "तोकिए बमोजिम" भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियमावली, कार्यविधि, नीति, निर्देशनमा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्झनु पर्छ ।
- (द) "अनुमति" भन्नाले नेपाल सरकार वा गाउँपालिकाले स्थायी स्वीकृति प्रदान गरि नसकेको कुनै तोकिएको ठाउँ वा क्षेत्रमा विद्यालय खोल्न वा कक्षा थप गर्न दिएको अस्थायी स्वीकृतिलाई जनाउँछ ।
- (घ) "स्वीकृति" भन्नाले तोकिए बमोजिमको शर्त पुरा गरेको विद्यालयलाई संघीय सरकार र प्रदेश सरकार समेतको मापदण्डको आधारमा गाउँपालिकाले दिएको स्थायी स्वीकृतिलाई जनाउँछ ।
- (न) "आवासीय विद्यालय" भन्नाले नेपाल सरकार वा गाउँपालिकाबाट आवासीय विद्यालयको रूपमा स्वीकृति प्रदान गरिएको विद्यालयलाई जनाउँछ ।

३५/२

- (न) "शैक्षिक गुठी" भन्नाले विद्यालय सञ्चालन गर्नको लागि कुनै व्यक्तिले नाफा नलिने उद्देश्यले स्थापना गरेको सार्वजनिक वा निजी गुठी समझनु पर्छ ।
- (प) "प्रारम्भिक बाल शिक्षा" भन्नाले चार वर्ष पुरा भइ पाँच वर्ष ननाधेका बालबालिकालाई दिइने एक वर्षको प्रारम्भिक बाल शिक्षा समझनुपर्छ ।
- (फ) "शिक्षा समिति" भन्नाले प्रतापपुर गाउँपालिकाको यस ऐन बमोजिम गठन भएको गाउँ शिक्षा समितिलाई समझनु पर्छ ।
- (ब) "शिक्षा शाखा" भन्नाले शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखालाई समझनु पर्छ ।
- (ध) "वि.व्य.स." भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत गठन भएको विद्यालय व्यावस्थापन समितिलाई समझनु पर्छ ।
- (म) "शि.अ.संघ" भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत गठन भएको शिक्षक अभिभावक संघलाइलाई समझनु पर्छ ।
- (य) "अध्यक्ष" भन्नाले प्रतापपुर गाउँपालिकाको अध्यक्ष समझनु पर्छ ।
- (र) "मन्त्रालय" भन्नाले संघिय र प्रदेश सरकारको प्रसङ्ग अनुसारको मन्त्रालय समझनु पर्छ ।

परिच्छेद-२

शिक्षाको प्रकार, विद्यालयको वर्गीकरण, अनुमति स्वीकृति समायोजन तथा नियमन

३. माध्यमिक शिक्षाको प्रकार:

माध्यमिक शिक्षा देहायका बमोजिमको हुने छ :

- (१) साधारण माध्यमिक शिक्षा
- (२) संस्कृत माध्यमिक शिक्षा
- (३) प्राविधिक तथा व्यावसायिक माध्यमिक शिक्षा

४. विद्यालयको अनुमति, स्वीकृति, वर्गीकरण र समायोजन तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

५. शिक्षाको माध्यम :

- (१) विद्यालयमा शिक्षाको माध्यम नेपाली भाषा, अंग्रेजी भाषा वा दुबैभाषा हुनेछ ।
- (२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि देहायको अवस्थामा विद्यालयमा शिक्षाको माध्यम देहाय बमोजिम हुन सक्नेछ:
  - (क) आधारभूत तहको शिक्षा मातृ भाषामा दिन सकिनेछ ।
  - (ख) गैर नेपाली नागरिकले गाउँपालिका अन्तरगतका विद्यालयमा अध्ययन गर्दा अनिवार्य नेपाली विषयको सट्टा अन्य कुनै भाषाको विषय अध्ययन गर्न सक्नेछ,
  - (ग) भाषा विषयमा अध्ययन गराउँदा शिक्षाको माध्यम सोही भाषा हुनेछ ।

मानव संस्कृति विभाग
नेपाल सरकार
प्रधानमन्त्री (प्रतीक)
नेपाल

६. विशेष शिक्षा, समावेशी शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा, निरन्तर शिक्षा, दूर शिक्षा तथा खुला शिक्षा सञ्चालन सम्बन्धी व्यवस्था:

(१) विशेष शिक्षा, समावेशी शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा, निरन्तर शिक्षा, दूर शिक्षा तथा खुला शिक्षा सञ्चालन सम्बन्धी व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

७. विद्यालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी व्यवस्था :

(१) विद्यालय तोकिए बमोजिमको आधारमा अनुमति लिई सञ्चालन गर्नुपर्नेछ । अनुमित प्रदान गर्दा कम्पनी ऐन अन्तर्गत विद्यालय संचालन गर्न अनुमति प्रदान गर्न पाइने छैन । यो ऐन आउनु भन्दा पहिले देखि नै कम्पनी ऐन अन्तर्गत अनुमति वा स्वीकृति प्राप्त गरी संचालन भएका विद्यालय संचालनमा कुनै वाधा पर्ने छैन ।

(२) गाउँपालिकाले तोकिए बमोजिमको आधारमा विद्यालय सार्व, गाभन, नाम परिवर्तन गर्न वा बन्द गर्न वा कक्षा थप घट गर्न सक्नेछ ।

८. प्रारम्भिक बाल शिक्षाको कक्षा सञ्चालन तथा सामुदायिक सिकाइ केन्द्र संचालन तथा व्यवस्थापन:

(१) गाउँपालिकाले प्रारम्भिक बाल शिक्षाको कक्षा सञ्चालन तथा व्यवस्थापनको लागि तोकिए बमोजिम थप व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

(२) गाउँपालिकाले तोकिए बमोजिम सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

९. शिक्षा समिति :

(१) गाउँपालिका क्षेत्रभित्र सञ्चालन हुने विद्यालय तथा शैक्षिक निकायहरूको रेखदेख, समन्वय र व्यवस्थापन गर्ने कामको लागि देहाय बमोजिमको शिक्षा समिति रहनेछ

(क) गाउँपालिकाको अध्यक्ष	- अध्यक्ष
(ख) गाउँपालिकाको उपाध्यक्ष	- सदस्य
(ग) गाउँपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	- सदस्य
(घ) गाउँपालिकाले तोकेको शिक्षा हेने विषयगत समितिको संयोजक	- सदस्य
(ड) समाजसेवी, शिक्षा प्रेमी, बुद्धिजीवी वा चन्दादाताहरू मध्येबाट दलितको प्रतिनिधित्व समेत हुने गरि गाउँ कार्यपालिकाबाट मनोनीत कम्तीमा एक जना महिला सहित दुई जना	- सदस्य

- (च) आधारभूत तथा माध्यमिक तह समेटने गरी सामुदायिक विद्यालयका शिक्षक तथा प्रधानाध्यापकहरु मध्येबाट शिक्षा समितिले मनोनीत गरेको एक जना महिला सहित दुई जना - सदस्य
- (छ) गाउँपालिका भित्रका नेपाल शिक्षक महासंघका अध्यक्ष वा प्रतिनिधि एक जना - सदस्य
- (ज) गाउँपालिका भित्रका संस्थागत विद्यालयका प्र.अ. वा संगठनहरु मध्येबाट गाउँपालिका अध्यक्ष वाट मनोनीत एक जना - सदस्य
- (झ) गाउँपालिका भित्रका मदरसा, धार्मिक विद्यालयका प्र.अ. वा विशेष कक्षा संचालन भएका विद्यालयका शिक्षक मध्येबाट शिक्षा समितिले मनोनीत गरेका एक जना - सदस्य
- (ज) विद्यालयका प्र.अ वा शिक्षक मध्येबाट शिक्षा शाखा प्रमुखले मनोनीत गरेको एक जना - सदस्य
- (ट) शिक्षा शाखा प्रमुख - सदस्य सचिव

(२) शिक्षा समितिको कार्यकाल ३ वर्षको हुनेछ ।

(३) शिक्षा समितिको बैठकमा प्रदेश सभा तथा संघीय संसदका सदस्यलाई पयविक्षकको रूपमा भाग लिन आमन्वण गर्न सकिनेछ ।

(४) शिक्षा समितिको बैठकमा आवश्यकता अनुसार विषयगत समितिका संयोजन/विषय विशेषज्ञलाई आमन्वण गर्न सकिनेछ ।

(५) उपदफा (१) अनुसार मनोनीत सदस्य सदस्यले आफ्नो पदीय आचरण पुरा नगरेमा मनोनयन गर्ने पदाधिकारी वा निकायले निजहरुलाई जुनसुकै बखत हटाउन सक्नेछ, तर त्यसरी हटाउनु अघि निजलाई आफ्नो सफाइ पेश गर्ने मौकाबाट बन्चित गरिने छैन ।

(६) शिक्षा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :

(क) आफ्नो कार्य क्षेत्र भित्रको शैक्षिक योजना तयार गर्ने ।

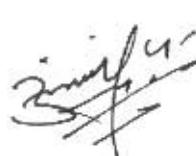
(ख) गाउँपालिका क्षेत्र भित्र विद्यालय सञ्चालनका लागि अनुमति, स्वीकृति, विद्यालय सार्ने, गाभ्ने, कक्षा थप्ने र घटाउने सम्बन्धमा गाउँपालिकालाई आवश्यक राय प्रदान गर्ने ।

(ग) विद्यालयहरुलाई आर्थिक अनुदान सम्बन्धी आवश्यक स्रोतको खोजी गर्ने ,

(घ) आपनो क्षेत्र भित्र सञ्चालन हुने परीक्षालाई मर्यादित र भयरहित बनाउन सहयोग गर्ने,

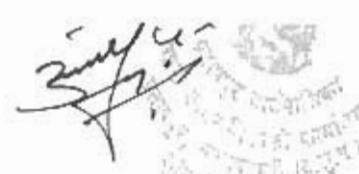
(ङ) विद्यालयहरुको लेखा परीक्षकको पारीश्रमिक तोक्ने,

- [Signature]*
- (च) गाउँपालिका क्षेत्र भित्र स्थापना भएका आफ्नो स्रोतमा सञ्चालित सामुदायिक विद्यालयहरूको शिक्षक, कर्मचारीको दरवन्दी, सेवा, सुविधा र शर्तहरू स्वीकृत गर्ने,
- (छ) विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई आवश्यक निर्देशन दिने, जागरूक र सजग बनाउने,
- (ज) विद्यालयको लागि आवश्यक साधन स्रोत जुटाउने र परिचालन गर्ने गराउने,
- (झ) अभिभावक, कर्मचारी र शिक्षक बीच विवाद भएमा त्यसको समाधान गर्ने,
- (ञ) शिक्षाको गुणस्तर कायम राख्ने, सूचक विकास गर्ने र प्रगति मूल्यांकन गर्नेछ, तदनुसार अपेक्षित गुणस्तर कायम भएका विद्यालयलाई पुरस्कृत गर्ने, नभएकालाई सघाउने तथा लगातार तीन वर्ष सम्म राख्नो नतिजा नल्याउनेलाई नसीहत दिने,
- (ट) विद्यालयहरूलाई सामाजिक परीक्षण गर्न लगाउने,
- (ठ) सामुदायिक विद्यालयका शिक्षक तथा कर्मचारी व्यवस्थापन गर्ने,
- (ड) विद्यालयको सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन गर्ने गराउने,
- (ढ) शैक्षिक गुठीसँग गर्ने समझौताका शर्तहरू निर्धारण गर्ने,
- (ण) विद्यालयमा कार्यरत शिक्षक र कर्मचारीहरूलाई कामको आधारमा आवश्यक प्रोत्साहन, नसीहत, दण्ड, कारबाही गर्ने गराउने,
- (त) विशेषज्ञहरूको छनौट गरी ठेगाना, फोन, इमेल भएको सम्पर्क सहितको सूची प्रकाशन गर्ने,
- (थ) संस्थागत विद्यालय संचालनको मापदण्ड बनाउने, संचालनको स्वीकृति र अनुमतिको लागि गाउँपालिकालाई आवश्यक राय सुझाव प्रदान गर्ने,
- (द) नक्सांकन सहित विद्यालय गाभ्ने, सार्वे नाम परिवर्तन गर्ने, तह र कक्षा थप गर्ने, वा कक्षा घटाउने नीति तर्जुमा गरी गाउँपालिकामा पेश गर्ने,
- (घ) विद्यालयमा तहगत, विषयगत शिक्षक दरवन्दी मिलान गर्ने तथा शिक्षक कर्मचारीहरूको सरुवा व्यवस्थापन गर्ने,
- (न) सामुदायिक सिकाई केन्द्र स्थापना र सञ्चालन सम्बन्धी नीति तर्जुमा गर्ने,

- (प) आवश्यकता अनुसार दिवा खाजा व्यवस्थापन तथा निरीक्षण गर्ने,
- (फ) विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिका पहिचान गरी सबैका लागि शिक्षा सुनिश्चित हुने प्रवन्ध गर्ने,
- (ब) विद्यालयमा पठनपाठनको अधिकतम प्रवन्ध हुने गरी शैक्षिक क्यालेण्डर बनाई लागु गर्ने, गराउने,
- (भ) शिक्षक तालिम नीति तर्जुमा गरी लागु गर्ने,
- (म) गाउँ कार्यपालिकालाई शैक्षिक विकासका लागि आवश्यक सुझाव तथा परामर्श दिने,
- (य) विद्यालयहरुलाई सक्षमतामा आधारित अनुदान दिने वा अनुदान दिन सम्बन्धित निकायमा सिफारिस गर्ने,
- (र) विद्यालयका शिक्षक तथा कर्मचारीलाई आवश्यक परेमा प्रोत्साहन सहित स्वेच्छिक अवकासको प्रवन्ध गर्ने,
- (ल) गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका सामुदायिक विद्यालयहरु बीच स्वच्छ, प्रतिस्पर्धी गराई विद्यार्थीहरुको चौतर्फी विकासका लागि अतिरिक्त कृयाकलाप सञ्चालन गर्ने,
- (व) संघीय र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त कार्यक्रमको लागि विद्यालयहरुको छनोट गर्ने ।
- (श) गा.पा. स्तरीय खेलकुद प्रतियोगिता र परीक्षा संचालनका क्षेत्र निर्धारण गर्ने ।
- (ष) आफ्नो गाउँपालिका भित्र कार्यरत शिक्षक तथा कर्मचारीको पोसाक निर्धारण गर्ने ।
- (ह) तोकिए बमोजिमका अन्य कार्यहरु गर्ने,
१०. शिक्षा शाखा प्रमुखको काम कर्तव्य र अधिकार :
- (क) गाउँ स्तरीय शिक्षा योजना तर्जुमा गरी गाउँ कार्यपालिकामा पेश गर्ने, गराउने ।
- (ख) गाउँपालिका र शिक्षा समितिबाट शिक्षा तथा शैक्षिक विकासका लागि पारित नीति तथा कार्यक्रम एवं मूल्यांकन गर्ने गराउने ।
- (ग) विद्यालय तथा शैक्षिक निकायहरुको अनुगमन तथा सुरिवेक्षण गर्ने, गराउने ।
- (घ) गाउँकार्यपालिका, शिक्षा समिति र प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई शैक्षिक विकासका लागि आवश्यक सुझाव तथा परामर्श दिने,

- (द) शिक्षकहरुको कार्य सम्पादन मूल्याङ्कन गर्ने र तदनुसार पुरस्कार तथा दण्डको लागि स्थानीय सरकारमा सिफारिस गर्ने ।
- (च) आधारभूत तहका कक्षा द को अन्तिम तथा वाह्य परीक्षा संचालन गर्ने गराउने ।
- (छ) सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयमा कार्यरत शिक्षक कर्मचारीको अभिलेख राख्ने ।
- (ज) विद्यालयमा स्वीकृत पाठ्यक्रम र पाठ्य पुस्तक लागु गरे नगरेको अनुगमन गर्ने ।
- (झ) लेखापरीक्षकहरुको सूची मध्ये एक जनालाई लेखापरीक्षकमा नियुक्ति गर्ने ।
- (ञ) विद्यालयमा व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक संघ गठन गराउने ।
- (ट) विद्यालयबाट प्राप्त प्रतिवेदन कार्यान्वयन गर्ने गराउने ।
- (ठ) शिक्षकको तलबी प्रतिवेदन स्वीकृतका लागि सिफारिस गर्ने ।
- (ड) विद्यालयको शैक्षिक तथा आर्थिक अभिलेख दुरुस्त भए नभएको नियमित अनुगमन गर्ने गराउने ।
- (ढ) विद्यालयको विकासको लागि व्यवस्थापन समिति तथा स्थानीय शिक्षा प्रेमीहरुसंग सम्पर्क तथा आवश्यक सरसल्लाह र अन्तरक्रिया गर्ने ।
- (ण) नमुना शिक्षण गर्ने प्रयोजनको लागि समय समयमा प्रधानाध्यापक सहित शिक्षकको बैठक बोलाई समस्या समाधानको लागि आवश्यक काम गर्ने ।
- (त) विद्यालयको शैक्षिक स्तर वृद्धि गर्ने प्रधानाध्यापक तथा व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षहरुको गोष्ठी गर्ने ।
- (थ) शिक्षकलाई तालिमको लागि सिफारिस गर्ने ।
- (द) विद्यालय संचालन सम्बन्धमा प्रधानाध्यापक तथा व्यवस्थापन समितिलाई आवश्यक निर्देशन दिने ।
- (ध) विद्यालयका शिक्षक तथा कर्मचारीको विदाको अभिलेख शैक्षिक सत्रको अन्त्यमा प्रमाणित गर्ने र विद्यालयमा राख्न लगाउने ।
- (न) शिक्षकहरुको हाजिरी अभिलेख दुरुस्त भए नभएको छड्के जाँच वा निरीक्षण गरी बिदा नलिई अनुपस्थित शिक्षकको हकमा हाजिरी पुस्तिकामा गयल जनाई आवश्यक कारबाही गर्ने ।

(प) शिक्षा समितिको सदस्य सचिवको भूमिका निर्वाह गर्ने ।

(फ) विद्यालयका प्र.अ./शिक्षकहरुलाई शिक्षा शाखाको कामकाज गर्नको लागि खटाउने ।

(ब) शिक्षा शाखा प्रमुख र शिक्षा शाखाका कर्मचारीको अन्य काम कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

११. बडा शिक्षा समितिको गठन, काम, कर्तव्य र अधिकार :

(१) बडा भित्रका विद्यालयको संचालन, व्यवस्थापन, अनुगमन र नियमन गर्न बडा स्तरमा देहाय बमोजिमको बडा शिक्षा समिति रहनेछ :

(क) सम्बन्धित बडाको बडाउद्यक्ष

- संयोजक

(ख) बडा समितिका सदस्यहरु मध्ये बडा समितिले तोकेको एक जना महिला

- सदस्य

(ग) विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षहरु मध्ये शिक्षा समितिको अध्यक्षले तोकेको एक जना

- सदस्य

(घ) सम्बन्धित बडा भित्रका विद्यालयका प्र.अ. वा शिक्षकहरु मध्येवाट शिक्षा शाखा प्रमुखले तोकेको एक जना

- सदस्य

(ङ) सम्बन्धित बडाको बडा सचिव

- सदस्य सचिव

(२) बडा शिक्षा समितिको काम कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :

(क) आफ्नो बडाको शैक्षिक योजना तयार गर्ने,

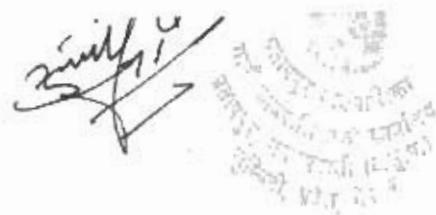
(ख) आपनो क्षेत्र भित्र सञ्चालन हुने परीक्षालाई मर्यादित र भयरहित बनाउन सहयोग गर्ने,

(ग) विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई आवश्यक निर्देशन दिने, जागरूक र सजग बनाउने,

(घ) विद्यालयको लागि आवश्यक साधनस्रोत जुटाउने र परिचालन गर्ने गराउने,

(ङ) सम्बन्धित बडा भित्रका अभिभावक कर्मचारी र शिक्षक बीच विवाद भएमा त्यसको समाधान गर्ने,

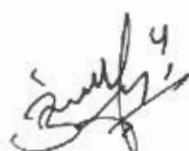
(च) विद्यालयको सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन गर्ने गराउने,

- (द्व) बडाको शैक्षिक अभिवृद्धिका लागि आवश्यक कार्यहरु गर्ने,
 (ज) बडा भित्रका विद्यालयहरुको लागि बजेटको व्यवस्था गर्ने,
 (झ) शिक्षा समितिले तोके बमोजिम अन्य कार्य गर्ने गराउने,
 (ञ) बडा शिक्षा समितिले आफ्नो बैठक सञ्चालन कार्यविधि आफैले निर्धारण गर्ने सक्नेछ ।

१२. विद्यालय व्यवस्थापन समितिको गठन, काम, कर्तव्य र अधिकारः

- (१) सामुदायिक विद्यालयको सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापन गर्नको लागि प्रत्येक विद्यालयमा देहायका सदस्यहरु रहेको एक विद्यालय व्यवस्थापन समिति रहनेछ :
- (क) अभिभावकले आफूहरु मध्येबाट छानी पठाएका कम्तीमा एक जना महिला र दलितको प्रतिनिधित्व हुने गरी चार जना - सदस्य
  - (ख) विद्यालय रहेको बडाको बडा अध्यक्ष वा बडा समितिका सदस्यहरु मध्येबाट सो बडा समितिले मनोनीत गरेको एक जना - सदस्य
  - (ग) विद्यालयका संस्थापक, स्थानीय बुद्धिजिवी, शिक्षाप्रेमी वा चन्दादाता मध्येबाट विद्यालय व्यवस्थापन समितिले मनोनीत गरेको एकजना महिला सहित दुई जना - सदस्य
  - (घ) शिक्षकहरुले आफूमध्येबाट छानी पठाएको शिक्षक प्रतिनिधि एक जना - सदस्य
  - (ङ) विद्यालयको प्रधानाध्यापक - सदस्य सचिव
- (२) समितिको बैठकमा विद्यालयले छानेको उच्चतम कक्षाको छात्र वा छात्रा मध्येबाट एक जनालाई आमन्त्रित गर्नु पर्ने छ ।
- (३) उपदफा (१) को खण्ड क र ग बमोजिमका सदस्यहरु मध्येबाट शिक्षा समितिबाट मनोनीत व्यक्ति सो समितिको अध्यक्ष हुनेछ ।
- (४) वि.व्य.स.को अध्यक्ष छनोट नभए सम्मको लागि वा अध्यक्षको अनुपस्थितिमा सो समितिको जेष्ठ सदस्यले बैठकको अध्यक्षता गर्नेछ ।
- (५) विशेष शिक्षा संचालन गर्ने विद्यालयमा विशेष कक्षा आवास व्यवस्थापन समिति तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(६) उपदफा (१) बमोजिम छानिएका वा मनोनीत अध्यक्ष वा सदस्यको पदावधि तीन वर्षको हुनेछ । वि.व्य.स. अध्यक्ष हुन सम्बन्धित विद्यालय संचालन भएको तह उत्तीर्ण गरी २५ वर्ष उमेर पुरा भएको हुनुपर्नेछ । तर त्यस्तो योग्यता प्राप्त व्यक्ति नभएमा वा बस्न नमानेमा एक तह कम योग्यताको समेत राख्न सकिनेछ । त्यस्ता अध्यक्ष वा सदस्यले आफ्नो पद अनुसारको आचरण नगरेको देखिएमा त्यसरी छान्ने वा मनोनयन गर्ने अभिभावक, पदाधिकारी वा निकायले निजलाई जुनसुकै बखत पदबाट हटाउन सक्नेछ । तर त्यसरी पदबाट हटाउनु अघि आफ्नो सफाइ पेश गर्ने मौकाबाट बचित गरिने छैन ।

(७) उपदफा (१) बमोजिम गठन भएको विद्यालय व्यवस्थापन समितिले आफ्नो दायित्व पुरा नगरेमा वा अनियमित कार्य गरेमा शिक्षा समितिले जुनसुकै बखत भङ्ग गर्न सक्नेछ तर त्यसरी भङ्ग गर्नु अघि आफ्नो सफाइ पेश गर्ने मौकाबाट बचित गरिने छैन ।

(८) उपदफा (१) बमोजिम विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठन हुन नसकेमा शिक्षा समितिले तोकिए बमोजिम अस्थायी रूपमा समिति गठन गर्न सक्नेछ ।

स्पष्टीकरण:

(क) अभिभावक भन्नाले विद्यालयमा अध्ययन गर्ने बालबिकास देखि कक्षा १२ सम्मका विद्यार्थीका बाबु आमा, बाजे बज्यै, सगोलको दाजु दिदी र भाउजुलाई जनाउँछ । तर व्यवस्थापन समिति गठन प्रयोजनको लागि एकाघरको बाबु आमा, बाजे बज्यैलाई मात्र जनाउँछ ।

(ख) उपदफा (१) अनुसार बाबुआमा नभएमा सगोलको घरमुली वा लालन पालन र पठनपाठन को व्यवस्था मिलाउने एकाघरको जोकोही एक जना व्यक्तिलाई मात्र जनाउँछ । तर अनाथ ठुहुरा, मावल, वा अर्काको घरमा वसी कामकाज गरी अध्ययन गर्नेको हकमा भने बसोबास तथा लालन पालन र पठनपाठनको व्यवस्था मिलाउने व्यक्तिलाई जनाउँछ ।

१३. सामुदायिक र धार्मिक विद्यालयको विद्यालय व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुनेछ :

(क) विद्यालय सञ्चालनको लागि प्राप्त साधन र स्रोतको परिचालन गर्ने,

(ख) विद्यालयको चल, अचल सम्पत्तिको लगत राख्ने, राख्न लगाउने र सुरक्षा गर्ने,

(ग) विद्यालयको शैक्षिक, भौतिक तथा आर्थिक तथ्याङ्क र विवरण अद्यावधिक गराई राख्ने राख्न लगाउने,

- (घ) विद्यालयको वार्षिक बजेट स्वीकृत गर्ने र त्यसको जानकारी गाउँपालिकालाई दिने,
- (ङ) विद्यालयमा स्वच्छ, शैक्षिक वातावरण कायम राख्न राजनैतिक, धार्मिक वा साम्प्रादायिक भावनाको आधारमा विद्यालयको वातावरण धमिल्याउन नदिने,
- (च) विद्यालयमा शिक्षक, कर्मचारी र विद्यार्थीको पोशाक तोक्ने र सो को कार्यान्वयन गर्ने ।
- (छ) प्रचलित कानुन बमोजिम शिक्षक सेवा आयोगबाट सिफारिस भएका शिक्षकलाई हाजिर गराई काममा लगाउने
- (ज) गाउँपालिकाबाट खटिएका शिक्षक तथा कर्मचारीलाई हाजिर गराई काममा लगाउने,
- (झ) शिक्षा शाखाबाट तोकिएको लेखापरीक्षकबाट विद्यालयको वार्षिक लेखापरीक्षण गराउने,
- (ञ) लेखा परीक्षकको प्रतिवेदन अनुसार तत्काल आवश्यक कारबाही गर्ने र त्यसको प्रतिवेदन शिक्षा शाखामा पेश गर्ने,
- (ट) तोकिए बमोजिमका क्षेत्रसँग सम्बन्धित गाउँपालिका र शिक्षा समितिले दिएको निर्देशनहरूको पालना गर्ने गराउने,
- (ठ) विद्यालय सेवा क्षेत्रमा निरक्षरता उन्मुलन तथा आधारभूत शिक्षा सुनिश्चित गर्न पहल गर्ने,
- (ड) तोकिए बमोजिम दरवन्दीका शिक्षकलाई कामको आधारमा प्रोत्साहन र विभागीय कारबाही गर्ने,
- (ढ) विद्यालयको आन्तरिक श्रोतबाट खर्च व्यहोर्ने गरी नियुक्त वा बढुवा गरेका शिक्षकको लागि सेवा, शर्त र सुविधा तोक्ने र तोकिए बमोजिमको पारिश्रमिक तथा सुविधाको व्यवस्था गर्ने,
- (ण) विद्यालय शिक्षा एकै समयमा सञ्चालन गर्ने प्रबन्ध मिलाउने,
- (त) सामाजिक लेखापरीक्षण गराउने,
- (थ) नेपाल सरकार वा गाउँपालिकाले गरेको व्यवस्था बमोजिम तोकिएको कर्मचारीलाई तोकिएको तलब भत्ता प्रदान गर्ने,
- (द) वि.व्य.स. पदाधिकारीबाट नियमित विद्यालयको अनुगमन गर्ने,
- (घ) शिक्षक तथा विद्यार्थीको आचारसंहिता बनाइ लागु गर्ने,
- (न) तोकिए बमोजिमका अन्य कार्य गर्ने गराउने.

१४. संस्थागत विद्यालयको व्यवस्थापनको समितिको गठन :

(१) संस्थागत विद्यालयको सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापन गर्नका लागि प्रत्येक विद्यालयमा देहायका सदस्यहरू रहेको एक विद्यालय व्यवस्थापन समिति रहनेछ ।

(क) विद्यालयको संचालक वा संस्थापक मध्येबाट सम्बन्धित विद्यालयले सिफारिस गरेका तीन जना मध्ये गाउँ शिक्षाको अध्यक्षबाट मनोनीत एक जना - अध्यक्ष

(ख) अभिभावकले आफूहरू मध्येबाट छानी पठाएका कम्तीमा एक जना महिला, एक जना दलित सहित चार जना - सदस्य

(ग) स्थानीय शिक्षा प्रेमी वा समाजसेवी मध्येबाट विद्यालय व्यवस्थापन समितिले मनोनीत गरेको एक जना महिला सहित दुई जना - सदस्य

(घ) शिक्षा शाखा प्रमुख/प्रतिनिधि - सदस्य

(ङ) सम्बन्धित विद्यालयका शिक्षकहरूले आफु मध्येबाट छानी पठाएको एक जना - सदस्य

(च) विद्यालयका प्रधानाध्यापक - सदस्य-सचिव

(२) उपदफा (१) को (क) (ख) र (ग) बमोजिम छानिएका वा मनोनीत अध्यक्ष वा सदस्यको पदावधि तीन वर्षको हुनेछ । त्यस्ता अध्यक्ष वा सदस्यले आफ्नो पद अनुसारको आचरण नगरेको देखिएमा त्यसरी छान्ने वा मनोनयन गर्ने अभिवाकक, पधाधिकारी वा निकायले निजलाई जुनसुकै चखत पदबाट हटाउन सक्नेछ । तर त्यसरी पदबाट हटाउनु अघि आफ्नो सफाइ पेश गर्ने मौकाबाट बचित गरिने छैन ।

१५. संस्थागत विद्यालयको विद्यालय व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :

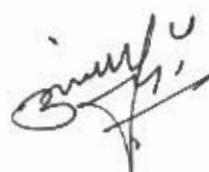
(क) विद्यालय सञ्चालनका लागि प्राप्त साधन र स्रोतको परिचालन गर्ने,

(ख) विद्यालयका लागि आवश्यक भौतिक साधनको व्यवस्था गर्ने,

(ग) विद्यालयको चल, अचल सम्पत्तिको सुरक्षा र संरक्षण गर्ने,

(घ) विद्यालयमा स्वच्छ शैक्षिक वातावरण कायम राख्ने,

(ङ) स्वीकृत पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक अनिवार्य रूपमा लागू गर्ने,

3/11/14

(च) अध्यापन अनुमतिपत्र लिई प्रचलित कानून बमोजिम शिक्षक पदका लागि उम्मेदवार हुन योग्यता पुरा गरेका व्यक्तिलाई शिक्षक पदमा नियुक्ति गर्ने,

(छ) शिक्षक तथा कर्मचारीको नियुक्ति छानौट समिति मार्फत गरी नेपाल सरकारले तोकेको न्यूनतम् तलब स्केल भन्दा कम नहुने गरी तलब, सेवा र सुविधा तोक्ने,

(ज) अनुशासनहीन शिक्षक उपर कारबाही गर्ने,

(झ) शिक्षा ऐन, नियमावली तथा अन्य कानूनमा उल्लिखित व्यवस्थाका अतिरिक्त गाउँपालिकाबाट जारी शिक्षा क्षेत्र सँग सम्बन्धित सबै नीति, नियम तथा निर्देशनहरूको पालना गर्ने,

(ञ) विद्यालय व्यवस्थापन समितिको अन्य काम, कर्तव्य, अधिकार र बैठक सम्बन्धी कार्यविधि तोकिए बमोजिम गर्ने,

(ट) शिक्षा शाखाले तोकेको लेखा परीक्षाकाबाट विद्यालयको लेखा परिक्षण गराई अनिवार्य रूपमा बार्षिक प्रतिवेदन शिक्षा शाखामा पेश गर्ने,

(ठ) शिक्षक कर्मचारी तथा विद्यार्थीको आचार संहिता बनाई लागु गर्ने,

(ड) भर्ना शुल्क र अन्य शुल्क सम्बन्धी तोकिएको मापदण्डका आधारमा प्रस्ताव गरी स्वीकृतिका लागि गाउँपालिका शिक्षा शाखामा पेश गर्नुपर्ने,

१६. शिक्षक अभिभावक संघको गठन, काम, कर्तव्य र अधिकार :

(१) सामुदायिक र धार्मिक विद्यालयमा शिक्षक अभिभावकबीच सहकार्य तथा व्यवस्थापनमा सहयोग गर्नका लागि प्रत्येक विद्यालयमा देहायका सदस्यहरू रहेको एक शिक्षक अभिभावक संघ रहनेछ :

(क) विद्यालयका अभिभावक मध्येबाट छानी पठाएको व्यक्ति - अध्यक्ष
(ख) अभिभावकले आफु मध्येबाट छानी पठाएका सबै क्षेत्र र वर्गको प्रतिनिधित्व हुने गरि कम्तीमा एकजना महिला सहित बढीमा सात जना - सदस्य

(ग) विद्यालयमा सबै भन्दा बढी चन्दा दिने व्यक्ति वा निजको घरको परिवारबाट शिक्षक अभिभावक संघले मनोनीत गरेको एक जना - सदस्य

3/11/14

- (घ) विद्यालयका शिक्षकहरूले आफु मध्येबाट छानी पठाएका शिक्षक प्रतिनिधि एक जना - सदस्य
- (ङ) प्रधानाध्यापक - सदस्य सचिव
- (२) समितिको बैठकमा विद्यालयले छानेको उच्चतम कक्षाको छात्र वा छात्रा मध्येबाट एक जनालाई आमन्त्रित गर्नु पर्ने छ ।
- (३) दफा १२ को उपदफा (१) र दफा १६ को उपदफा (१) बमोजिम समितिको गठन गर्दा शिक्षा शाखाको प्रतिनिधिलाई अनिवार्य उपस्थिति गराउनु पर्नेछ ।
- (४) शिक्षक अभिभावक संघको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :
- (क) विद्यालयमा स्वच्छ, शैक्षिक वातावरण निर्माण गर्न विद्यालयलाई सहयोग गर्ने ।
- (ख) विद्यालयको सामाजिक परिक्षण गर्ने ।
- (ग) शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि सहयोग गर्ने ।
- (घ) विद्यालय भर्ना अभियान संचालन गर्न विद्यालयलाई सहयोग गर्ने ।
- (ङ) विद्यालयहरूलाई शुल्क निर्धारणको लागि आवश्यक सुझाव दिने ।
- (च) तोकिए बमोजिमका अन्य काम गर्ने ।
- (५) संस्थागत विद्यालयहरूले दफा १० को उपदफा (१) बमोजिम शिक्षक अभिभावक संघ गठन गर्नुपर्नेछ ।

परिच्छेद ३

विद्यालय तहको शिक्षक तथा विद्यालय कर्मचारी र बाल विकास शिक्षकको दरवन्दी, सेवा शर्त, योग्यता एवम्
सक्षमताको मापदण्ड

१७. शिक्षक कर्मचारीको दरवन्दी निर्धारण गर्ने :

- (१) गाउँपालिका क्षेत्र भित्र रहेका सामुदायिक विद्यालयहरूमा आवश्यक पर्ने शिक्षक, कर्मचारी दरवन्दी निर्धारण तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

३५१७

(२) गाउँपालिकाले शिक्षकको दरवन्दी निर्धारण गर्दा प्रत्येक विद्यालयले भेरेको फ्लेस रिपोट, नियमित अध्ययन गर्ने विद्यार्थी संख्या, तहगत र विषयका आधारमा तोकिए बमोजिम विद्यार्थी तथा शिक्षकको अनुपात कायम गर्नुपर्नेछ ।

३) उपदफा (१) र (२) बमोजिम दरवन्दी सिर्जना भई नियुक्ति भएका शिक्षक र कर्मचारीको व्यक्तिगत फाइल खडा गरी शिक्षा शाखाले राख्नु पर्नेछ । यसरी नियुक्ति भएका शिक्षक, कर्मचारीको सेवा सुविधा गाउँपालिका मार्फत भुक्तानी गर्नुपर्नेछ ।

१८. शिक्षक तथा कर्मचारीको सेवा, शर्त, योग्यता र सक्षमता :

शिक्षक, कर्मचारी, वालविकास स.का. तथा गा.पा. अनुदान शिक्षकको सेवा, शर्त, योग्यता र सक्षमता तोकिए बमोजिम हुनेछ । आवश्यकताको आधारमा गाउँपालिकाले थप सेवा सुविधा प्रधान गर्न सक्नेछ ।

१९. स्थायी अध्यापन अनुमति पत्र लिनु पर्ने :

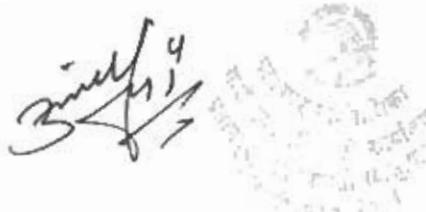
अध्यापन अनुमतिपत्र प्राप्त नगरेको व्यक्ति शिक्षक पदका लागि उम्मेदवार हुन पाउने छैन तर अंग्रेजी, गणित र विज्ञानको विषयको हकमा पहिलो पल्ट दर्खास्त आहान गर्दा अध्यापन अनुमतिपत्र प्राप्त व्यक्तिको दर्खास्त नपरेमा दोस्रो पल्टको दर्खास्त आहानमा अध्यापन अनुमतिपत्र प्राप्त नगरेको व्यक्ति शिक्षक पदका लागि उम्मेदवार हुन बाधा पर्ने छैन । तर गा.पा. अनुदान शिक्षकको हकमा शिक्षक अनुदान कार्यविधि - २०७५(संशोधन) बमोजिम हुनेछ ।

२०. शिक्षक तथा कर्मचारीको पदीय आचरण तथा अन्य व्यवस्था

(१) देहायका अवस्थामा शिक्षक वा कर्मचारीलाई विद्यालयको व्यवस्थापन समितिले पदबाट हटाउन शिक्षा समितिमा सिफारिस गर्नेछ :

- (क) तोकिए बमोजिमको पदीय दायित्व पूरा नगरेमा,
- (ख) बिना सूचना लगातार पन्थ दिन भन्दा बढी समय विद्यालयमा अनुपस्थित रहेमा,
- (ग) विद्यालयमा मादक पदार्थ सेवन गरी आएको कुरा प्रमाणित भएमा,
- (घ) नैतिक पतन देखिने कुनै फौजदारी अभियोगमा अदालतबाट सजाय पाएमा,

३५१८

(इ) सामुदायिक विद्यालयका शिक्षक वा कर्मचारीले कार्यालय समयमा अन्यत्र अध्यापन वा काम गरेको वा अन्य कुनै व्यावसायिक कियाकलाप गरेको प्रमाणित भएमा,

(च) शिक्षक र कर्मचारी कुनै पनि राजनीतिक दलको कुनै पनि तहको कार्य समितिको सदस्य रहेको पाइएमा,

(२) उपदफा (१) बमोजिम वा अन्य माध्यमले कुनै शिक्षक वा कर्मचारीलाई पदबाट हटाउनु पर्ने यथेष्ट प्रमाण प्राप्त भएमा शिक्षा समितिले निजलाई पदबाट हटाउन सक्नेछ तर त्यसरी पदबाट हटाउनु अघि आफ्नो सफाइ पेश गर्ने मौकाबाट बच्चित गरिने छैन ।

२१. अदालतको आदेशबाट पुनः बहाली हुन सक्ने :

(१) दफा १८ मा उल्लेख भएका कुनै वा केही आरोपमा सजाय भई नोकरीबाट हटाइएको वा वर्खास्त भएको शिक्षक र कर्मचारी अदालतको आदेश वा फैसला बमोजिम सेवामा पुनः बहाली हुन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम पुनः बहाली भएको शिक्षकले सेवाबाट हटेदेखि पुनः बहाली भएको मिति सम्मको पुरा तलब भत्ता र तलब बृद्धि पाउने भए सोसमेत पाउनेछ ।

२२. तलब भत्ता नपाउने र सेवा अवधि गणना नहुने :

(१) दफा १९ मा उल्लेखित अवस्थामा वा नियमानुसार विदा स्वीकृत गराइ बसेको अवस्थामा बाहेक विद्यालयमा अनुपस्थित रहेको शिक्षकले सो अवधिको तलब भत्ता पाउने छैन र त्यस्तो अवधि निजको सेवामा समेत गणना हुने छैन ।

२३. स्थायी आवासीय अनुमति लिन नहुने :

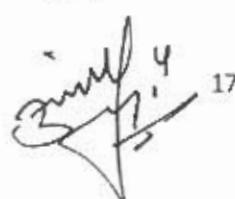
(१) सामुदायिक विद्यालयमा कार्यरत शिक्षक वा कर्मचारीहरूले कुनै पनि देशको स्थायी आवासीय अनुमति लिन वा त्यस्तो अनुमति प्राप्त गर्नका लागि आवेदन दिन हुँदैन ।

परिच्छेद ४

शिक्षक तथा विद्यालय कर्मचारीको नियुक्ति, सरुवा, बढुवा, तालिम, बृत्ती विकास

२४. शिक्षक छनौट समिति :

(१) विद्यालयमा रित दरवन्दी, राहत शिक्षक र कर्मचारी पदमा अस्थायी तथा करार नियुक्तिको लागि देहाय बमोजिमको एक शिक्षक छनौट समिति हुनेछ ।

3 mill 4

- (क) विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष संयोजक

(ख) शिक्षा शाखा प्रमुख - सदस्य

(ग) तोकिएको योग्यता पुरोका विषय विशेषज्ञ मध्येवाट वि.व्य.स.ले मनोनित गरेको एक जना - सदस्य

(घ) तोकिएको योग्यता पुरोका विषय विशेषज्ञ मध्येवाट शिक्षा शाखा प्रमुखले तोकेको एक जना - सदस्य

(ङ) विद्यालयका प्रधानाध्यापक - सदस्य सचिव

२५. प्रश्नपत्र तथा परीक्षा संचालन विधि :

रिक्त पदमा शिक्षक तथा कर्मचारीको अस्थायी तथा करारमा छनोट गर्दा प्रश्रपत्र तथा परीक्षा संचालन विधि शिक्षा सेवा आयोगले तोकिए वमोजिम हनेछ ।

२६. विद्यालयका शिक्षकहरूसंग तोकिए बमोजिमको कार्य सम्पादन करार गराई शैक्षिक गुणस्तर र उपलब्धि हासिल गराइने छ ।

२७. प्रधानाध्यापक सम्बन्धी व्यवस्था :

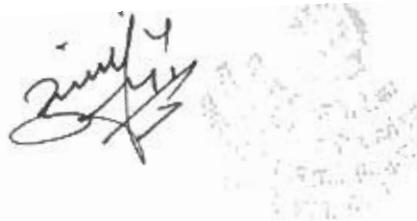
(१) सामुदायिक विद्यालयमा एक जना प्रधानाध्यापक रहनेछुन् ।

(२) प्रधानाध्यापकको नियुक्ति, सेवा, शर्त र सुविधा सम्बन्धी व्यवस्था देहाय बमोजिम हुनेछ :

(क) माध्यमिक तहको हकमा स्नातकोत्तर उपाधि प्राप्त वा सो नभएमा स्नातक योग्यता प्राप्त र आधारभूत तहको हकमा स्नातक उपाधि प्राप्त वा सो नभएमा योग्यताको आधारमा जेष्ठ स्थायी शिक्षक मध्येबाट विद्यालय व्यवस्थापन समितिले निमित्त प्रधानाध्यापकको नियुक्ति गरी शिक्षा शाखामा जानकारी गराउनु पर्नेछ ।

(घ) प्रधानाध्यापकले नियुक्ति हुनु पुर्व पाँच वर्षे विद्यालय सुधारको कार्ययोजना विद्यालय व्यवस्थापन समिति समझ पेश गर्नुपर्ने छ । प्रत्येक वर्ष सम्पादन गर्ने कार्यको अनुगमन सूचक समेत कार्य योजनामा रहनु पर्ने छ । विद्यालयका अन्य पक्षका अतिरिक्त विद्यार्थीहरुको सिकाई उपलब्धी अभिवृद्धि लक्ष्य सहितको कार्ययोजना हुनुपर्ने छ ।

18

(ग) प्र.अ.ले प्रभावकारी रूपमा विद्यालयको कार्यसम्पादन गर्न नसकेमा, विद्यालयको रकम हिना मिना गरेमा वा प्र.अ.को कार्यक्षमता माथि प्रश्न चिन्ह उठेमा शिक्षा समितिले त्यस्तो प्र.अ. लाई जिम्बेवारीबाट हटाइ आफ्नो क्षेत्र भित्रका योग्यता पुगेका शिक्षकलाई प्र.अ. को जिम्बेवारी दिई पठाउन सक्नेछ, तर जिम्बेवारीबाट हटाउनु अघि त्यस्ता प्र.अ. लाई आफ्नो सफाइ पेश गर्ने मौकाबाट बच्चित गरिने छैन ।

(घ) विद्यालयको बृहत्तर हित गर्नु प्रधानाध्यापकको कर्तव्य हुनेछ ।

(ङ) निजले पेश गरेको कार्ययोजना बमोजिम कार्य गरेको नपाइएमा तोकिएका अधारमा शिक्षा समितिले हटाउन सक्नेछ, तर एक पटक स्पष्टीकरणको मौका दिइनेछ । सिकाई उपलब्धी लक्ष्य हासिलका आधारलाई कार्य सम्पादन मूल्यांकनमा वढी भार प्रदान गरिने छ । कार्य सम्पादन कार्य योजनाको न्यूनतम ७० प्रतिशत कार्य सम्पादन गर्न नसकेको अवस्थामा शिक्षा समितिले प्रधानाध्यापकलाई कार्यवाहीका लागि प्रक्रिया अगाडि वढाउन सक्ने छ ।

(३) नमुना कार्यक्रम संचालन भएको विद्यालयमा प्र.अ. छनोट तोकिए बमोजिम हुनेछ । यसरी छनोट भएको प्र.अ.लाई शिक्षा शाखा प्रमुखले करारमा नियुक्ति गर्नेछ । करारको अवधि पाँच वर्षको हुनेछ ।

२८. शिक्षकको सरुवा :

(१) शिक्षा समितिले दरवन्दी मिलानको क्रममा समान तहको स्थायी, अस्थायी तथा राहत शिक्षक वीच सरुवा गर्न सक्नेछ ।

(२) विद्यालयमा कार्यरत प्र.अ./शिक्षक (स्थायी, अस्थायी, करार, राहत तथा गा.पा, अनुदान शिक्षक), कर्मचारीहरूलाई सरुवा नगरी नहुने अवस्थामा यथोचित कारण खुलाई सम्बन्धित शिक्षक र विद्यालयको सहमति बेगर पनि शिक्षा समितिले आफ्नो क्षेत्र भित्रको अन्य विद्यालयमा सरुवा गर्न सक्नेछ ।

(३) सरुवा हुन आवेदन दिने दरवन्दीमा कार्यरत (स्थायी, अस्थायी, करार, राहत) शिक्षकलाई निज कार्यरत विद्यालय व्यवस्थापन समितिको सहमतिमा गाउँपालिकाको शिक्षा शाखा प्रमुखले आन्तरिक वा जिल्लान्तर सरुवाको सहमतिको लागि सम्बन्धित निकायमा सिफारिस दिन सक्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम जिल्लान्तर सरुवाको लागि सहमति दिदा पहिला शिक्षा समितिको अनिवार्य अनुमति लिनु पर्नेछ ।

(५) उपदफा (१) बमोजिम शिक्षकको सरुवा गर्दा शैक्षिक सत्रको सुरु वा अन्त्यमा मात्र गरिनेछ ।

३९. दरवन्दी मिलान :

(१) प्रत्येक दुई वर्षमा तहगत, कक्षागत तथा विषयगत शिक्षक विद्यार्थीको अनुपातका आधारमा बढी दरवन्दी भएको विद्यालयबाट कम दरवन्दी भएको विद्यालयमा शिक्षा समितिले दरवन्दी मिलान गर्नेछ । दरवन्दी मिलानको क्रममा आवश्यकताको आधारमा अन्य शिक्षकहरूको पनि सहवा गर्न सकिने छ । दरवन्दी मिलानको लागि प्रतापपुर गाउँपालिकाको दरवन्दी मिलान कार्यविधि – २०७६ अनुसार गर्न सकिनेछ ।

३०. शिक्षकको स्थायी नियुक्ति र बढुवा सम्बन्धी व्यवस्था :

हालका स्वीकृत दरवन्दीमा शिक्षकहरूको स्थायी नियुक्ति तथा बढुवा सम्बन्धी व्यवस्था नेपाल सरकारको संघीय र प्रादेशिक कानून बमोजिम बन्ने शिक्षक सेवा आयोगबाट तोके बमोजिम हुनेछ । स्थानीय तहबाट नियुक्ती पाएका शिक्षकहरूको सेवा शर्त तथा बढुवा सम्बन्धी व्यवस्था स्थानीय सरकारले तोकेबमोजिम हुनेछ ।

३१. तालिम तथा क्षमता विकास सम्बन्धी व्यवस्था :

शिक्षकलाई संघीय, प्रादेशिक तथा स्थानीय तहबाट निर्धारित तालिम नीति अनुसार तालिम तथा क्षमता विकासको अवसर हुनेछ ।

३२. शिक्षकलाई अन्य काममा लगाउन नहुने :

(१) सामुदायिक विद्यालयको शिक्षकलाई शिक्षा प्रदान गर्ने वा विद्यालय प्रशासन सम्बन्धी काममा बाहेक अन्य काममा लगाउन पाईने छैन ।

(२) उपदफा (१) मा जुन सुकै कुरा लेखिएको भएता पनि विद्यालयको पठन पाठनमा बाधा नपर्ने गरी राष्ट्रिय जनगणना, निर्वाचन सम्बन्धी काम, दैवी प्रकोप उद्धार वा संघीय सरकार, प्रादेशिक सरकार र स्थानीय सरकारले तोकेको अन्य कुनै काममा खटाउन सकिनेछ ।

परिच्छेद - ५

सामुदायिक विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार निर्माण, मर्मत सम्भार, संचालन र व्यवस्थापन

३३. विद्यालयको भौतिक तथा शैक्षिक पूर्वाधारको मापदण्ड निर्धारण :

- (१) विद्यालयमा विद्यार्थी संख्याको आधारमा तोकिएको मापदण्ड अनुसारको कक्षाकोठा, खेल मैदान, कम्पाउन्ड, घेराबाट बालमैवी बसादृ त्यवस्था, वातावरणमैत्री हाता, करेसाबारी, फूलबारी स्वच्छ पिउने पानी, छात्र छात्राका लागि अलग अलग शौचालय, सिकाइमैत्री वातावरण हुनु पर्नेछ ।
- (२) विद्यालयमा प्राथमिक उपचार, नियमित स्वास्थ्य परीक्षण, मनोपरामर्श, छात्रामैत्री सेनिटरी प्याइ जस्ता न्यूनतम सुविधा उपलब्ध हुनुपर्ने छ ।
- (३) विद्यालयको स्तर अनुसार भौतिक तथा शैक्षिक पूर्वाधारको मापदण्ड तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

३४. विद्यालयको सम्पत्ति :

- (१) सामुदायिक विद्यालयको हक भोगमा रहेको सम्पत्ति सार्वजनिक सम्पत्ति मानिनेछ । यस ऐन बमोजिम अनुमति वा स्वीकृति रद्द गरिएको वा कुनै विद्यालयमा गाभिएको, सामुदायिक विद्यालयको सम्पत्ति गाउँपालिकाले अन्य विद्यालयको काममा प्रयोगमा नआउने भएमा प्रचलित कानुन बमोजिम बेच-बिखन गरी प्राप्त भएको रकम गाउँ शिक्षा कोषमा जम्मा गर्नेछ । तर विद्यालयको जरगा जमिन बेच बिखन गर्न पाइने छैन ।
- (२) शैक्षिक गुटी अन्तर्गत सञ्चालित संस्थागत विद्यालयको सम्पत्ति सोही विद्यालयको नाममा रहने छ । कुनै विद्यालय सार्वजनिक शैक्षिक गुटीको रूपमा सञ्चालन गरिएकोमा त्यस्तो विद्यालयको सम्पत्ति सार्वजनिक सम्पत्ति मानिनेछ र त्यस्तो सम्पत्तिको स्वरूप परिवर्तन गर्न पाइने छैन ।
- (३) कम्पनी अन्तरगत सञ्चालित संस्थागत विद्यालयको सम्पत्ति सोही कम्पनीको नाममा रहनेछ ।
- (४) संस्थागत विद्यालयले कुनै व्यक्ति वा संघ संस्थासँग दानदातव्यको रूपमा कुनै किसिमको चल, अचल सम्पत्ति प्राप्त गर्नु अघि गाउँपालिकाको अनुमति लिनुपर्नेछ तर विदेशी व्यक्ति वा संघ संस्थाबाट त्यसरी चल, अचल सम्पत्ति प्राप्त गर्नु अघि संघीय सरकार, प्रादेशिक सरकार र स्थानीय सरकारबाट पूर्व स्वीकृति लिनुपर्नेछ ।
- (५) विद्यालयले चल अचल सम्पत्ति बेचबिखन गर्दा स्थानीय सरकारको अनुमति बेगर बेचन पाइने छैन ।

३५. सामुदायिक विद्यालयको जग्गाको स्वामित्व, सम्पत्तिको अभिलेख, संरक्षण र व्यवस्थापन :

- (१) सामुदायिक विद्यालयको जग्गाको रबामित्व रोही विद्यालयकै नागामा रहने छ । सो निदालग बन्द, खोरेज वा अन्यत्र गाउँभिर्दि विद्यालयको काममा प्रयोग नहुने भएमा गाउँपालिकाले कानुन बमोजिम भोग चलन गर्नसक्ने छ ।
- (२) विद्यालयको सम्पत्तिको अभिलेख दुरुस्त राख्ने, संरक्षण तथा व्यवस्थापन गर्ने दायित्व सोही विद्यालयको व्यवस्थापन समितिको हुने छ ।
- (३) सामुदायिक विद्यालयको जग्गाको संरक्षण र व्यवस्थापन गर्ने कर्तव्य गाउँपालिकाको हुनेछ ।

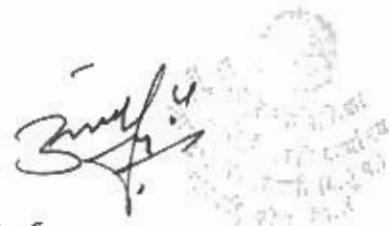
३६. पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक :

- (१) विद्यालयले नेपाल सरकारबाट स्वीकृत पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक अध्ययन अध्यापन गराउनुपर्ने छ ।
- (२) आफ्नो विद्यालयका विद्यार्थीलाई आवश्यक पर्ने पाठ्य पुस्तकहरूको संख्या सम्बन्धित विद्यालयले तोकिएको समय सीमा भित्र माग गर्नुपर्ने छ ।
- (३) शैक्षिक सब शुरु हुनु अगावै शिक्षा समितिले सम्बन्धित निकायहरूमा समन्वय गरी पाठ्यपुस्तक वितरण गर्नेछ ।
- (४) राष्ट्रिय पाठ्यक्रमको प्रारूपमा तोकिए बमोजिम गाउँपालिकाले स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरी प्रयोगमा ल्याउन सक्नेछ ।
- (५) शैक्षिक स्तरको न्यूनतम मापदण्ड तोकी शिक्षक विद्यार्थी सहकार्यमा आधारित पाठ्य सामग्री, थप स्वाध्यायन सामग्री, पुस्तकालय, मनोविमर्श, अभिभावक शिक्षाको प्रबन्ध गर्न सकिने छ ।

३७. अतिरिक्त शैक्षिक क्रियाकलापको सञ्चालन :

- (१) विद्यालयले पाठ्यक्रममा आधारित सिकाइमा सहजता ल्याउन अतिरिक्त शैक्षिक क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।
- (२) विद्यालयले स्काउट, रेडक्रस, बालकलब, ईकोकलब तथा वातावरण मैत्री कलबहरू गठन, परियोजना कार्य, अध्ययन भ्रमण, पोषण शिक्षा, खेलकुद, प्रतियोगिता, साहित्यिक तथा वहु प्रतिभामुखी क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।
- (३) सह तथा शैक्षिक क्रियाकलापसम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद -६

परीक्षा सञ्चालन तथा गुणस्तर मापन

३८. आधारभूत तह उत्तीर्ण परीक्षा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन :

- (१) आधारभूत तहका कक्षा ८ को अन्तिम तथा बाह्य परीक्षालाई गाउँपालिकाको क्षेत्रभर मर्यादित र व्यवस्थित तरीकाले एकरूपताका साथ सञ्चालन गर्न तपशिलको आधारभूत तह शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति रहनेछ ।
- (क) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत - अध्यक्ष
- (ख) परीक्षा सम्बन्धि शिक्षा शाखामा काम गर्ने कर्मचारी/व्यक्ति - सदस्य
- (ग) सामुदायिक तथा धार्मिक विद्यालयका प्र.अ. र आधारभूत तह (६-८) संचालन भएका विद्यालयका शिक्षक मध्ये प्र.अ.हरुले छानी पठाएका एकजना महिला सहित दुई जना - सदस्य
- (घ) संस्थागत विद्यालयका प्र.अ. वा आधारभूत तह (६-८) संचालन भएका विद्यालयका शिक्षक मध्ये प्र.अ.हरुले छानी पठाएका एक जना - सदस्य
- (ङ) सामुदायिक विद्यालयकाका प्र.अ. वा शिक्षकहरुमध्येबाट परीक्षा सम्बन्धी अनुभव भएकालाई परीक्षा समितिले मनोनीत गरेको दुई जना - सदस्य
- (च) विषयगत समिति मध्येबाट शिक्षा शाखा प्रमुखले तोकेको एक जना - सदस्य
- (छ) शिक्षा शाखा प्रमुख - सदस्य-सचिव
- (२) परीक्षा समितिले सम्बन्धित विषयगत समितिका संयोजक र शिक्षा शाखाका कर्मचारी वा अन्य आवश्यक व्यक्तिहरुलाई परीक्षा समितिको बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।
- (३) मनोनीत सदस्यहरुले पदीय आचरण पुरा नगरेमा परीक्षा समितिले जुनसुकै समयमा हटाउन सक्नेछ तर हटाउनु अघि निजलाई सफाइको मौकाबाट बचित गरिने छैन ।
- (४) समितिको बैठकमा सहभागी पदाधिकारीहरुलाई भत्ता गाउँ कार्यपालिकाको प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।
- (५) परीक्षा समितिको कार्यकाल दुई वर्षको हुनेछ ।
- (६) परीक्षा संचालनका अन्य विषय तोकिए बमोजिम हुनेछन् ।

परिच्छेद - ७

संस्थागत विद्यालयको अनुमति, मापदण्ड निर्धारण, अनुगमन, मूल्याङ्कन र नियमन सम्बन्धी व्यवस्था

३९. संस्थागत विद्यालय सञ्चालन गर्न अनुमति लिनुपर्ने :

(१) कम्पनी ऐन अन्तर्गत संस्थागत विद्यालय सञ्चालन अनुमति प्रदान गरिने छैन तर यस भन्दा अगाडि कम्पनी ऐन अन्तर्गत दर्ता भई सञ्चालन भईरहेका विद्यालयहरु संचालनमा कुनै बाधा पर्ने छैन ।

४०. संस्थागत विद्यालयले छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउनु पर्ने :

(१) संस्थागत विद्यालयले विद्यालयमा भर्ना भएका कुल विद्यार्थी संख्याको कम्तीमा दस प्रतिशतमा नघट्ने गरी तोकिए बमोजिम जेहेन्दार, अति विपन्न, अपाङ्गता भएका, छात्रा, दलित र जनजाति विद्यार्थीलाई छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउनु पर्नेछ । छात्रवृत्ति छनौटका आधार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम छात्रवृत्तिका लागि विद्यार्थी छनौट गर्न प्रत्येक विद्यालयमा तोकिए बमोजिमको एक छात्रवृत्ति छनौट समिति रहनेछ ।

(३) समितिले छनौटका लागि आधार, शर्त र प्रक्रिया तयार गरी सोही विद्यालय व्यवस्थापन समितिबाट स्वीकृत गराई सार्वजनिक समेत गर्नु पर्नेछ ।

(४) समितिले छात्रवृत्तिका लागि छनौटको नतिजा आधार सहित सार्वजनिक गर्नुपर्ने छ ।

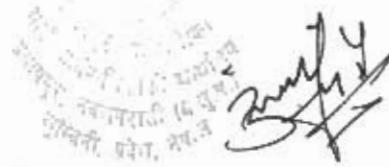
(५) संस्थागत विद्यालयले प्रत्येक वर्ष छात्रवृत्ति प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको नाम नामेसी सहितको विवरण विद्यालयमा सार्वजनिक गरी शिक्षा शाखामा पठाउनु पर्ने छ ।

(६) संथागत विद्यालयले मासिक रूपमा प्रति विद्यार्थी एक रूपैयोंको दरले वार्षिक रूपमा हुन आउने रकम शैक्षिक सबको अन्त्यसमा शिक्षा विकाश कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने छ ।

४१. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन :

संस्थागत विद्यालयको गुणस्तर कायम राख्न शिक्षा समितिले जुनसुकै समयमा अनुगमन गर्न र निर्देशन दिन सक्नेछ । यसरी प्राप्त निर्देशन कार्यान्वयन गर्नु संस्थागत विद्यालयको अनिवार्य दायित्व हुनेछ ।

४२. संस्थागत विद्यालयको अनुमति, स्वीकृति र रद्द :

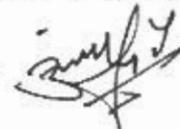
- (१) तोकिएको मापदण्ड पुरागरेका विद्यालयले थप कक्षाको लागि शैक्षिक सब्र सुरु हुनु भन्दा तीन महिना अगावै गाउँपालिकामा निवेदन दिन सक्नेछन् । शिक्षा समितिले उक्त निवेदनको आवश्यक कारबाही गरी थप कक्षा संचालन गर्न मनासिब देखिएमा अनुमतिको लागि गाउँ कार्यपालिकामा सिफारिस गर्नेछ ।
- (२) गाउँपालिकाको अनुमति बिना विद्यालय संचालन वा थप कक्षा संचालन गरेमा त्यस्तो विद्यालयलाई शिक्षा समितिको सिफारिसमा गाउँ कार्यपालिकाले सबै कक्षाको अनुमति रद्द गर्नेछ ।
- (३) कुनै संस्थागत विद्यालयले यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम विपरीत अन्य कुनै काम गरेमा गाउँपालिकाले त्यस्तो विद्यालयलाई प्रदान गरिएको अनुमति वा स्वीकृति रद्द गर्न सक्ने छ तर त्यसरी अनुमति वा स्वीकृति रद्द गर्नु अघि सम्बन्धित विद्यालयलाई आफ्नो सफाइ पेश गर्ने मौकाबाट बचित गरिने छैन ।
- (४) उपदफा (१) बमोजिम अनुमति वा स्वीकृतिका लागि शिक्षा विकास कोषमा तोकिए बमोजिमको शुल्क बुझाउनु पर्नेछ । तर शिक्षा विकास कोषमा स्थापना नहुने बेलासम्म गाउँपालिकाको खातामा रकम जम्मा गर्नुपर्नेछ ।
- (५) नयाँ विद्यालायक संचालनको अनुमति लिदा तोकेए बमोजिम शुल्क मुद्री खातामा जम्मा गर्नुपर्ने छ ।

परिच्छेद - द

विद्यालयलाई दिइने अनुदान, लेखा व्यवस्थापन, अनुगमन र नियमन

४३. विद्यालय विकास कोष :

- (१) प्रत्येक विद्यालयमा एउटा विद्यालय विकास कोष हुनेछ, जसमा देहाय बमोजिमका स्रोतबाट प्राप्त रकम सोही कोषमा दाखिला हुनेछ :
- (क) नेपाल सरकार, प्रादेशिक सरकार र स्थानीय सरकारबाट प्राप्त अनुदान,
  - (ख) शुल्क तथा सहयोगबाट प्राप्त रकम,
  - (ग) चन्दा वा दान दातव्यबाट प्राप्त रकम,
  - (घ) अन्य स्रोतबाट प्राप्त रकम ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको कोषको सञ्चालन र सामाजिक लेखा परीक्षण तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

४४. अनुदानको व्यवस्था :

- (१) यो ऐन प्रारम्भ हुँदाका बखत दिँदै आएको अनुदान रकममा कटौती नहुने गरी तोकिएको सूत्रको आधारमा गाउँपालिकाले सामुदायिक विद्यालयलाई अनुदान दिन सक्नेछ । तर कुनै विद्यालयले तोकिएको शैक्षिकस्तर कायम गर्न नसकेमा त्यस्ता विद्यालयलाई दिँदै आएको अनुदान रकम कटौती गर्न सकिनेछ ।
- (२) सामुदायिक विद्यालयहरूलाई तोकिए बमोजिम अनुदान उपलब्ध गराउन सकिनेछ ।

४५. विद्यालयको खाता संचालन तथा लेखा व्यवस्थापन :

- (१) विद्यालयको नियमित कारोबारको लेखा राख्न माध्यमिक विद्यालयमा प्रधानाध्यापक र लेखाको काम गर्ने कर्मचारी, आधारभूत दोस्रो तह संचालन भएका विद्यालयमा प्रधानाध्यापक र लेखाको काम गर्ने शिक्षक र आधारभूत पहिलो तह संचालन भएका विद्यालयमा प्रधानाध्यापक र विद्यालय व्यवस्थापन समितिको अध्यक्षबाट विद्यालय खाता सञ्चालन गरी लेखा व्यवस्थापन गर्नुपर्ने छ ।

- (२) सबै विद्यालयहरूले प्रचलित कानून अनुसारको ढाँचामा आय व्ययको लेखा व्यवस्थापन गर्नुपर्ने छ ।

४६. लेखापरीक्षण :

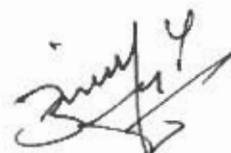
- (१) सबै विद्यालयहरूले नियमित रूपमा अर्थिक वर्ष समाप्त भएको दोस्रो चौमासिक भित्र शिक्षा शाखाले तोकेको लेखापरीक्षकबाट लेखा परीक्षण गराउनु पर्नेछ ।

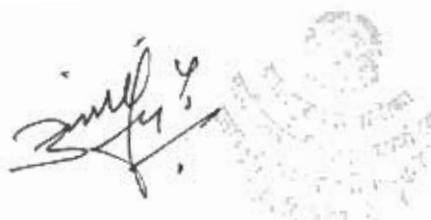
- (२) लेखापरीक्षणको प्रतिवेदन लेखापरीक्षण समाप्त भएको मितले १५ दिन भित्र शिक्षा शाखामा पेश गर्नुपर्ने छ ।

- (३) प्रत्येक वर्ष विद्यालयले सामाजिक परीक्षण गरी विद्यालयको आय व्यय, शैक्षिक उपलब्धि, विद्यालयको आन्तरिक गतिविधि, पारदर्शिता तथा जवाफदेहिताको अवस्था र आगामी कार्ययोजना सामाजिक परीक्षण मार्फत सार्वजनिक तथा अनुमोदन गर्नुपर्ने छ ।

- (४) विद्यालयले हरेक वैमासिक परीक्षाको नतिजा सहित विद्यार्थीको शैक्षिक प्रगति प्रतिवेदन अभिभावक समक्ष पेश गरी पृष्ठपोषण लिनुपर्ने छ ।

- (५) विद्यालयले विद्यालय स्थापनाको अवसर पारेर प्रत्येक वर्ष अभिभावक भेला गर्नुपर्नेछ । उक्त अभिभावक भेलामा विद्यालयको वार्षिक बजेट, नीति तथा कार्यक्रम र विद्यालयको वार्षिक लेखापरीक्षण सार्वजनिक गर्नुपर्नेछ ।

४७. सामाजिक परीक्षण :

विद्यालयको सामाजिक परीक्षण समिति तोकिए बमोजिम हुनेछ र उक्त समितिले तोकिएको ढाँचामा सामाजिक परीक्षण गरी प्रतिवेदन पेश गर्नुपर्ने छ ।

४८. छात्रवृत्तिको व्यवस्था गर्न सक्ने :

नेपाल सरकारबाट प्राप्त छात्रवृत्तिको अलावा गाउँपालिकाले विद्यालयमा भर्ना हुने विद्यार्थी संख्याको आधारमा थप छात्रवृत्तिको व्यवस्था गर्नसक्ने छ ।

४९. शुल्क तथा सहयोगबाट प्राप्त रकम :

(१) निशुल्क शिक्षा घोषणा गरेको विद्यालयमा शिक्षाका लागि सामुदायिक विद्यालयले विद्यार्थीको नाममा कुनै किसिमको शुल्क लिन पाउने छैन ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि सामुदायिक विद्यालयले कुनै अभिभावकले विद्यालयको विकासका लागि आफ्नो इच्छाले दिएको दान उपहार, चन्दा वा सहयोग लिन सक्नेछ । (३) सबै बालबालिकालाई आधारभूत तह सम्मको शिक्षा अनिवार्य र निशुल्क तथा माध्यमिक तहसम्म निःशुल्क शिक्षा प्रदान गर्नका लागि गाउँपालिकाले आवश्यक स्रोतको व्यवस्था गर्नु पर्ने छ ।

(४) उपदफा (१) बमोजिम निशुल्क शिक्षा घोषणा गरेको विद्यालय शिक्षा बाहेकको अन्य विद्यालय शिक्षामा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीसँग लिइने शुल्क तोकिएको आधारमा निर्धारण गरिनेछ ।

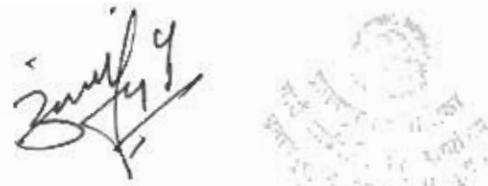
(५) विद्यालयले विद्यार्थीलाई कुनै कक्षामा भर्ना गर्दा एक पटक भर्ना शुल्क लिइ सकेपछि पुनः सोही तहको अर्को कक्षामा कुनै किसिमको शुल्क लिन पाइने छैन ।

(६) विद्यालयले विद्यालयको भौतिक संरचना निर्माण गर्नका लागि विद्यार्थीसँग कुनै किसिमको शुल्क लिन पाउने छैन ।

(७) संस्थागत विद्यालयले विद्यार्थीसँग लिन पाउने शुल्क तोकिएको अधिकारीबाट स्वीकृत गराई निर्धारण गर्नुपर्ने छ । त्यसरी शुल्क निर्धारण सम्बन्धमा स्वीकृति दिदा तोकिएको अधिकारीले विद्यालयले उपलब्ध गराएको सुविधाको आधारमा दिनेछ । शुल्क संबन्धी मापदण्ड तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

-
27

(८) कुनै विद्यालयले यस ऐन विपरीत विद्यार्थीसँग कुनै शुल्क लिएमा तोकिएको अधिकारीले त्यस्तो शुल्क सम्बन्धित विद्यार्थीलाई फिर्ता गर्न लगाउनुपर्ने छ ।

(९) यस ऐन विपरीत शुल्क लिने विद्यालयलाई तोकिएको अधिकारीले जरिवाना गर्नसक्ने छ ।

५०. विद्यालयलाई छुट र सुविधा :

(१) प्रचलित कानूनमा जुन सुकै कुरा लेखिएको भएता पनि सामुदायिक विद्यालय र सामुदायिक शैक्षिक गुठीको रूपमा सञ्चालित संस्थागत विद्यालयको नाममा जुनसुकै लिखित पारित गर्दा रजिस्ट्रेशन दस्तुर लाग्ने छैन ।

(२) सामुदायिक विद्यालय र शैक्षिक गुठीका रूपमा सञ्चालित संस्थागत विद्यालयलाई दिइने अन्य छुट र सुविधा तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद - ९

प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा

५१. गाउँपालिका क्षेत्रमा सञ्चालित विद्यालयमा प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षाका निर्धारित विषय अध्यापन गराउन सकिनेछ । यस्ता विद्यालय सञ्चालनका लागि गाउँपालिकाले सम्भाव्यता अध्ययन, गरी विद्यालयलाई थप सुविधा प्रदान, आवश्यक स्रोत पहिचान र परिचालन गर्न सक्नेछ ।

(१) गाउँपालिकाले प्राविधिक विषयको कक्षा सञ्चालनका लागि अनुमति दिइ तोकिएको मापदण्ड बमोजिम नदोहोरिने गरी विषय सिफारिस गर्नेछ । सामुदायिक विद्यालयमा प्राविधिक कक्षाका लागि चाहिने शिक्षक कर्मचारी व्यवस्थापन अनुदान सहयोग उपलब्ध गराउन सक्ने छ ।

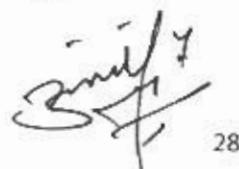
(२) यस सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

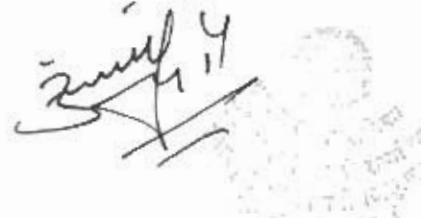
परिच्छेद - १०

विविध

५२. कार्यविधि स्वीकृति :

गा.पा. भित्र सञ्चालित विद्यालयहरूको शिक्षक तथा कर्मचारीको नियुक्ति गर्नको लागि बनेक कार्यविधि शिक्षा शाखाले स्वीकृति गर्न सक्नेछ ।

५३. शिक्षकलाई काजमा खटाउन सक्ने :

(१) गाउँपालिका भित्रका विद्यालयको अनुगमन, निरीक्षण र प्राविधिक सहयोग गर्नको लागि गाउँपालिका भित्रका स्थायी शिक्षकहरु मध्येबाट शिक्षा समितिको सिफारिसमा शिक्षा शाखा प्रमुखले शिक्षकलाई काजमा खटाइ आवश्यक जिम्मेवारी दिन सक्नेछन् । तर एक महिना सम्मको हकमा शिक्षा शाखा प्रमुखले शिक्षकलाई काजमा खटाइ आवश्यक जिम्मेवारी दिन सक्नेछन् ।

(२) संघिय सरकार, प्रादेशिक सरकार र स्थानीय सरकारले जुनसुकै बखत काजमा खटाउन सक्नेछ ।

५४. विद्यालयको विनियम :

(१) यो ऐन र प्रचलित कानूनको अधीनमा रही प्रत्येक सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयले विद्यालयको लक्ष्य, मूल्य मान्यता, सञ्चालन प्रक्रिया लगायतका अन्य सान्दर्भिक विषयवस्तु समावेश गरिएको विनियम अभिभावक सभाबाट पारित गराई लागुगर्नुपर्ने छ ।

(२) अभिभावक सभाले विनियम आवश्यकता अनुसार संसोधन गर्नसक्ने छ ।

(३) विनियम अनुसार विद्यालय सञ्चालन गर्नु व्यवस्थापन समिति, प्रधानाध्यापक लगायत अन्य सबैको कर्तव्य हुनेछ ।

(४) अद्यावधिक विधानको प्रतिलिपि पारित भएको मितिबाट सात दिन भित्र व्यवस्थापन समितिले गाउँपालिकामा पेश गर्नुपर्ने छ ।

(५) विद्यालयको विधान सार्वजनिक दस्तावेज हुनेछ र सो जो कोहीले पनि हेर्न पाउनुपर्ने छ ।

५५. गाउँपालिकाले निर्देशन दिन सक्ने :

(१) गाउँपालिकाले तोकिएको क्षेत्र सँग सम्बन्धित आवश्यक निर्देशनहरु विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई दिन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम दिइएको निर्देशनको पालना गर्नु विद्यालय व्यवस्थापन समितिको कर्तव्य हुनेछ ।

५६. विद्यालयलाई सुरक्षित क्षेत्रको रूपमा कायम गर्नु पर्ने :

(१) विद्यालयमा स्वतन्त्र र भयरहित रूपमा अध्ययन, अध्यापन गर्ने वातावरण सिर्जना गर्न तथा विद्यालय भित्र कुनै पनि किसिमको अवाञ्छित क्रियाकलाप हुन नदिने गरी विद्यालयलाई सुरक्षित क्षेत्र कायम गर्नुपर्ने छ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम सुरक्षित क्षेत्र कायम गर्दा विद्यालयले पालना गर्नुपर्ने शर्त तथा मापदण्ड तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

५७. बालबालिकालाई निष्काशन गर्न, शारीरिक वा मानसिक दुष्यवहार गर्न नपाइने :

(१) कुनै पनि बालबालिकालाई विद्यालयबाट निष्काशन गर्न पाइने छैन ।

(२) विद्यालयमा अध्ययनरत बालबालिकालाई शारीरिक, मानसिक यातना दिन वा दुष्यवहार गर्न पाइने छैन ।

५८. शैक्षिक परामर्श सेवा, विदेशी शैक्षिक कार्यक्रम वा शिक्षण कोर्स सञ्चालन :

(१) कसैले पनि यस ऐन बमोजिम अनुमति नलिई शैक्षिक परामर्श सेवा, ब्रिज कोर्स, भाषा शिक्षण कक्षा, आयोग तयारि कक्षा, पूर्वतयारी कक्षा वा विदेशी मुलुकमा सञ्चालित कुनै शैक्षिक कार्यक्रम वा वैदेशिक शैक्षिक मेला, प्रदर्शनी सञ्चालन गर्न पाउने छैन ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम शैक्षिक कार्यक्रम, शैक्षिक परामर्श सेवा, ब्रिज कोर्स, भाषा शिक्षण कक्षा वा पूर्व तयारी कक्षा वा विदेशी मुलुकमा सञ्चालित कुनै शैक्षिक कार्यक्रम सञ्चालन गर्न अनुमति सम्बन्धी व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

५९. कक्षा ५ को वार्षिक परीक्षा संचालन तथा व्यवस्थापन :

(१) कक्षा ५ को अन्तिम तथा बाहा परीक्षालाई गाउँपालिकाको क्षेत्रभर मर्यादित र व्यवस्थित तरीकाले एकरूपताका साथ सञ्चालन, व्यावस्थापन र प्रमाणपत्र वितरण गर्नको लागि शिक्षा समितिले तोकिए बोजिम परीक्षा संचालन तथा व्यबस्थापन समिति गठन गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) अनुसार गठन भएको समितिको काम कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

६०. प्रगति विवरण बुझाउनु पर्ने :

(१) विद्यालयले प्रत्येक वर्ष तोकिए बमोजिमका विवरण सहितको प्रगति प्रतिवेदन शिक्षा शाखामा बुझाउनु पर्नेछ ।

६१. शिक्षा विकास कोष :

(१) गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र वसोवास गर्ने अति विपन्न, प्राकृतिक प्रकोप पीडित, अशक्त र असहाय बालबालिकाको शैक्षिक अवसर बढाइ गर्न, शैक्षिक संस्थाहरूको शैक्षिक तथा भैतिक वातावरणमा सुधार गर्न तथा उत्कृष्ट विद्यार्थी, शिक्षक, कर्मचारी वा शिक्षा प्रेमीलाई पुरस्कृत गर्न गाउँ शिक्षा विकास कोष स्थापना गर्नेछ ।

(२) कोषमा देहाय बमोजिमको रकम रहनेछ ।

(क) संघीय सरकार, प्रादेशिक सरकार र स्थानीय सरकारबाट प्राप्त अनुदान,

(ख) सहयोगबाट प्राप्त रकम,

(ग) चन्दा वा दान दातव्यबाट प्राप्त रकम,

(घ) अन्य स्रोतबाट प्राप्त रकम ।

(३) कोषको सञ्चालनका लागि देहाय बमोजिम पदाधिकारी रहेको समित रहने छ ।

(क) गाउँपालिका प्रमुख

- अध्यक्ष

- 31
(ख) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	- सदस्य
(ग) स्थानीय शिक्षा प्रेमी, बुद्धिजीवी र समाजसेवीहरु र प्र.अ. हरु मध्येवाट शिक्षा समितिले तोकेका दुई जना	- सदस्य
(घ) संस्थागत विद्यालयका प्र.अ. मध्येवाट कोष संचालन समितिले मनोनित गरेको एक जना	- सदस्य
(ङ) लेखा अधिकृत वा लेखा सम्बन्धी काम गर्ने कर्मचारी एक जना	- सदस्य
(ँ) शिक्षा शाखाका प्रमुख	- सदस्य सचिव
(४) कोषको सञ्चालन कार्यविधि तोकिए बमोजिम हुनेछ ।	
(५) शिक्षा विकास कोषको लेखापरीक्षण तोकिए बमोजिम हुनेछ ।	

६२. दण्ड सजाय सम्बन्धी व्यवस्था :

- (१) कसैले विद्यालयको सम्पति हिनामिना वा नोकसान गरेमा त्यस्तो व्यक्तिलाई मुद्दा हेने अधिकारी वा न्यायिक समितिले बिगो असुल गरी बिगो बमोजिम जरिवाना गर्नसक्नेछ ।
- (२) कसैले देहायका कार्य गरेमा, गर्न लगाएमा वा सो कार्य गर्न सहयोग पुर्याएमा त्यस्तो व्यक्तिलाई कसुरको मात्रा हेरी कानुनले तोकेबमोजिम सजाय हुनेछ ।
- (क) प्रशपनको गोपनीयता भइ गरेमा,
- (ख) उत्तरपुस्तिका परीक्षण गर्दा लापरबाही वा गैर जिम्मेवारपूर्ण कार्य गरेमा,
- (ग) परीक्षा केन्द्रसँग सम्बन्धित पदाधिकारीको स्वीकृति बेगर प्रवेश गर्न प्रयत्न गरेमा वा प्रवेश गरेमा वा परीक्षा केन्द्र नियन्त्रणमा लिई अमर्यादित कार्य गरेमा,
- (घ) परीक्षाफल प्रकाशनमा अनियमितता गरेमा,
- (ङ) अरुको तर्फबाट परीक्षा दिएमा,
- (च) परीक्षाको मर्यादा भइ हुने अन्य कुनै कार्य गरेमा,
- (छ) विद्यार्थी भर्ना गर्दा दान, उपहार वा कुनै रकम लिएमा,
- (ज) अनुमति नलिई मन्तेश्वरी कक्षा, कुनै शैक्षिक कार्यक्रम, शैक्षिक परामर्श सेवा, ब्रिज कोर्स, ट्युसन, कोचिङ्ग सेन्टर, कम्प्युटर, भाषा शिक्षण कक्षा तथा पूर्व तयारी कक्षा सञ्चालन गरेमा,
- (झ) कानून विपरीतको अन्य कार्य गरेमा ।
- (झ) कानून बमोजिमको कसुरको सम्बन्धमा विद्यालयको कुनै शिक्षक वा कर्मचारी उपर मुद्दा हेने अधिकारी वा जिल्ला अदालतमा मुद्दा दायर भएमा त्यस्तो शिक्षक वा कर्मचारी त्यसरी मुद्दा दायर भएको मिति देखि मुद्दाको टुङ्गो नलागेसम्म निलम्बन हुनेछ र सो शिक्षक वा कर्मचारी अदालतबाट कसूरदार ठहरिएमा निजलाई

31

यस ऐन बमोजिम विभागीय सजाय गरिनेछु । निलम्बनमा रहेको अवधीमा त्यस्ता कर्मचारीले प्राप्त गर्ने सुविधा प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछु ।

६३. पुनरावेदन तोकिएको अधिकारीले गरेको सजायको आदेश उपर कानून बमोजिम पुनरावेदन लाग्नेछ ।

६४. प्रारम्भिक बालविकास शिक्षाको संचालन, व्यवस्थापन एवंम् अनुदान सम्बन्धि व्यवस्था तोके बमोजिम हुनेछ ।

६५. नियम बनाउने अधिकार :

(१) यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न गाउँकार्यपालिकाले आवश्यक नियमावली, कार्यविधि तथा निर्देशिका बनाउन सक्नेछु ।

६६. संक्रमणकालीन व्यवस्था :

(१) यस ऐनले तोकिए बमोजिम हुने भनी व्यवस्था गरेको काम गाउँपालिकाको शिक्षा नियमावली नआउँदा सम्म प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछु ।

(२) यो ऐन जारी भएपछि विद्यालयमा रित्त रहेको दरवन्दीमा विज्ञापनको अनुमति शिक्षा शाखाले दिन सक्नेछु ।

६७. बाधा अडकाउ फुकाउने अधिकार :

यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न कुनै बाधा अडकाउ परेमा गाउँपालिकाले त्यस्तो बाधा अडकाउ हटाउन आदेश जारी गर्नसक्ने छ र त्यस्तो आदेश यसै ऐनमा परे सरह मानिनेछु तर यस्तो आदेश गाउँ सभाले ६ महिना भित्रमा अनुमोदन नगरेमा स्वतः निस्क्रिय हुनेछु ।

६८. विनियम कार्यविधि र निर्देशिका बनाई लागु गर्न सकिने :

(१) शैक्षिक सुधारका निम्ति देहाय बमोजिमका विषयमा विनियम कार्यविधि निर्देशिका बनाई लागु गर्न सकिनेछु ।

(क) शैक्षक अनुदान कार्यविधि – २०७५

(ख) दरवन्दी मिलान कार्यविधि – २०७६

(ग) विपन्न समुदायका बालबालिकाका लागि शैक्षिक सहयोग एवम् दिवा खाजा,

(घ) एकमुष्ट अनुदानमा आधारित विद्यालय सञ्चालन,

(ङ) नमुना विद्यालय छनोट र विकास,

(च) गरिवीको रेखामुनि रहेका परिवारका बालबालिकाका लागि शैक्षिक प्रोत्साहन,

(छ) शैक्षक दरवन्दी मिलान एवम् व्यावस्थापन ,

(ज) शैक्षिक क्यालेन्डर तथा शैक्षिक पुस्तिका प्रकाशन,

३०/१४

- (झ) भौचर प्रणालीमा आधारित शिक्षा,
- (ज) गाउँशिक्षा परिषद् गठन,
- (ट) गुणस्तरीय शिक्षाका लागि अनुदान,
- (ठ) अनिवार्य शिक्षा कार्यान्वयन,
- (ड) एक माध्यमिक विद्यालय एक संकायलाई प्रोत्साहन,
- (ढ) विद्यार्थी संख्या अभिवृद्धि कार्यक्रम,
- (ण) अन्तर विद्यालय सहयोग कार्यक्रम,
- (त) विशेष शिक्षा नमूना कार्यक्रम,
- (थ) विद्यार्थीका लागि सह तथा अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन,
- (द) असल शिक्षक प्रोत्साहन,
- (ध) अनाथ एवम् सडक बालबालिका शैक्षिक सहयोग,

६९. बचाउ र लागू नहुने :

- (१) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियममा लेखिए जति कुरामा सोही बमोजिम र नलेखिएको कुरामा प्रचलित कानुन बमोजिम हुनेछ।
- (२) यस ऐनमा लेखिएको कुनै कुराले पनि विद्यालयको सम्पत्ति हिनामिना गरेको कसुरमा भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ अन्तर्गत कारबाही चलाउन बाधा पर्ने छैन।
- (३) संविधानसँग बाझिएको यस ऐनका दफा तथा उपदफाहरु बाझिएको हदसम्म स्वतः निस्किय हुनेछन्।
- (४) यस अधि कानुन बमोजिम नियुक्त शिक्षक कर्मचारीलाई नेपाल सरकारले दिई आएको सुविधामा कुनै किसिमको कटौति गरिने छैन तर यस व्यवस्थाले कानुन बमोजिम दण्ड, सजाय र कारबाही गर्न बाधा पर्ने छैन।
- (५) यस ऐनमा उल्लेख भएका कुराहरु संविधान, संघीय र प्रादेशिक शिक्षा ऐन र नियमावली सँग बाझिएको हद सम्म स्वतः अमान्य हुनेछन्।
- (६) यस ऐनमा उल्लेख नभएको कुराहरुको हकमा प्रचलित कानुन, शिक्षा ऐन २०२८, शिक्षक सेवा आयोग नियमावलि - २०५७, शिक्षा नियामवाली -२०५९ र स्थानीय सरकार संचालन ऐन -२०७४ बमोजिम हुनेछ।

३०/१४

